

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

God geneest

Ik moet u wat bekennen: ik heb een therapeutisch godsbeeld. Dat schijnt tegenwoordig heel erg te zijn. Maar ik bevind mij in het gezelschap van Tola (1 Kron. 7:2), Chur, (Neh. 3:9), Jesaja (1 Kron. 3:21) en Semaja (1 Kron. 26:7) die hun zoon Refaja noemden, of Refaël. Dat betekent: de Here God geneest.

J.H. Kuiper ■

En kennelijk hadden de broeders en zusters in Groningen-Zuid er ook last van, toen ze hun kerk de Refajakerk noemde. Of die broeders uit vroeger tijden die een ziekenhuis de naam Refaja meegaven, zoals onder andere in Stadskanaal.

Een therapeutisch Godsbeeld schijnt te betekenen, dat je alleen maar spreekt over Gods hand op je schouder en niet meer over zijn woede over onze zonden. In dit artikel wil ik nagaan of wat wij een therapeutisch Godsbeeld noemen ook opgesloten zit in die prachtige bijbelse naam voor God en wat die naam voor ons wel betekenen kan.

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - J.H. Kuiper	
God geneest	607
<i>Meditatief</i> - R.R. Roth	
Wij houden het vol	611
<i>Wandelen met God</i> - J.T. Oldenhuis	
Verwondering over wonderen	612
<i>Achtergronden</i> - R. Vellinga	
Bemoediging midden in het leven 4	615
<i>Lied van de week</i> - J. Smelik	
Gezang 15: Geloofd zijt Gij, God onze Heer	618
<i>Boekbespreking</i> - J. Westert	
Het ABC van rechtvaardig en duurzaam	619
<i>Boekbespreking</i> - A. Noordegraaf	
Drinken uit de bron	620
<i>Uit de kerken, Persbericht</i>	

Geen gesneden beeld

Ik begin maar met de term Godsbeeld. Niemand komt er onder uit om een Godsbeeld te hebben. Het is ook heel gezond voor je geloof om dat te beseffen: wat je gezien hebt van de eeuwige God doet altijd tekort aan zijn werkelijkheid. Onze God is groter dan wat mensen aan definities over Hem ontwerpen en zelfs de knapste theoloog kan geen boek schrijven waarin alles over Hem te vinden is. Zelfs ware dingen over God zeggen, is daarbij gevaarlijk, zei een theoloog uit de zestiende eeuw en ik zeg het hem na. Beperkt is ons kennen. Om in deze termen te blijven; mijn godsbeeld is dat God altijd groter is dan wat ik van Hem ken. Daar voel ik mij veilig bij, al weet ik best dat er in deze tijd dan veel theologen klaar staan om te zeggen dat dit nu net mijn projectie van Hem is.

Maar laat dan je beeld van God geen gesneden beeld worden. Dat is een term uit het tweede gebod. Tenminste, in de vertaling NBG 1951, die

voorlopig nog wel in ons collectief geheugen zal zitten. De kern van het tweede gebod zit in de poging om de macht van God te kanaliseren voor eigen gebruik. Je spant dan God voor je eigen karretje. Dat is handig, als je een hogere macht in de kast van je eigen besef hebt staan om eruit te voorschijn te halen voor het moment dat je hem nodig hebt. Ik zie dus best het gevaar van een verenging in het geloof, als het om God gaat. Vooral als die verenging eerst ruimte lijkt te geven. Het tweede gebod ruikt oud, maar is dus heel actueel.

Dat is het gevaar van wat wij in deze tijd aanduiden met de term therapeutisch godsbeeld. De voor ons onbegrijpelijke gedeelten uit Gods openbaring over zichzelf laten we weg. Om alleen de aangename en ons gevoel bevestigende gedeelten over te houden. Geen tucht, maar troost, hoewel in de Bijbel dat twee kanten zijn van dezelfde zaak. Het lijkt een opluchting al die vervelende dingen niet meer te hoe-

het tweede gebod ruikt oud, maar is dus heel actueel

ven geloven.

Deze discussie vlamt telkens opnieuw op. In de afgelopen tijd is bijvoorbeeld veel aandacht gevraagd voor het geweld in het Oude Testament en de goddelijke aanwijzingen daarvoor. Dat ligt moeilijk in de markt. Deze discussie kan ik hier niet bespreken. Wel vind ik het opmerkelijk dat het Nieuwe Testament deze vragen kennelijk niet oproept, terwijl het boek Openbaring duidelijk spreekt over Gods oordeel over deze wereld. Wie het oordeel over Amalek wegnipt uit zijn beeld van God, loopt op zijn minst het gevaar om ook het laatste oordeel te laten vervluchtigen en daarmee ook de troost voor wie nu lijdt onder het geweld. Vergelijk artikel 37 NGB, waarin juist dat laatste oordeel als troost beleden wordt. Hier op aarde lijken de Hitlers ongrijpbaar voor de rechter, maar aan God ontkomen ze niet, de onrechtplegers.

God is onze heemeester

Aan de ene kant zie je dat mensen de neiging hebben alleen de stukken uit de Bijbel over te houden die passen bij ons plezierige leven; aan de andere kant herken ik als gereformeerde dat je dan misschien wel de neiging krijgt om op de andere gedeelten de nadruk te leggen. In het recente verleden kwam dat naar voren in het verzet tegen de zogenaamde bevrijdingstheologie. Terecht werd toen opgemerkt dat Fidel Castro Jezus niet is. Ook niet een soort heiland. We liepen daarmee de tijd vooruit: nu gelooft niemand dat meer. Maar de reactie leidde ook tot een soort eenzijdigheid. Gods woord zegt wel degelijk een heleboel over sociaal onrecht. Denk alleen al aan Jacobus 4 over het ingehouden loon dat naar de hemel schreeuwt (dit

gedeelte werd soms bij de bijbellezing overgeslagen, hoorde ik van iemand die als boerenarbeider bij een christelijke baas werkte).

Dus tegenover de neiging om alleen het aangename te willen horen, kan een godsbeeld ontstaan dat de nadruk legt op het oordeel van God. Dat is dan ook eenzijdig. In de Bijbel kom ik te vaak tegen, dat God geneest. We zingen het ook graag met de berijming van Psalm 34. Hij geneest wie gebroken zijn van hart. Christus gaat rond en geneest overal zieken, in overeenstemming met de profetie van Jesaja 53: Hij was het die onze ziekten droeg. De evangelisten gebruiken dan in hun taal het woord, waarvan ons woord therapie is afgeleid. Het klinkt ook door in de naam Heiland. We denken daarbij allereerst aan Christus, die we zo noemen, maar ook aan zijn Vader, die deze titel ook draagt (1 Tim 2:3). Bij Heiland denken we toch ook aan helen, genezen. God is onze heemeester.

Kortom: als je beeld van God niet therapeutisch is, klopt er iets niet.

Ook van zonden

Het voor ons opvallende is, dat deze activiteit van God niet alleen naar voren komt, als het gaat om ziekten. Dan ligt het voor de hand. Maar ook als er duidelijk sprake is van zonden: ik heb gezien wat ze (verkeerd) deden, maar toch zal ik hen genezen (Jesaja 57:18). Zonde verziekt immers het leven grondig. Het maakt kapot wat goed was en de puinhopen blijven over. Je kunt wel eens denken, met Asaf in Psalm 73, dat het de ongelovigen goed gaat. Maar wie met beide benen in deze tijd staat, ziet de morele ontredde om zich heen, die met geen debat over normen en waarden nog op te redden valt.

Daarom vind ik het een kostbaar gegeven uit de Bijbel en een deel van onze belijdenis (God als onze Heiland) dat Hij onze grote Therapeut is. Ik merk dat juist daarin dat Hij naar mij toekomt en zijn hand op mijn schouder legt en inderdaad geen voorwaarden stelt, omdat Hij zelf alle voorwaarden voor de omgang in het verbond vervuld heeft in Christus. Dat komt heel mooi naar voren in het gebed bij de doop, als we God danken voor zijn grondeloze barmhertigheid. Zijn erbarming vindt geen grond in ons bestaan, maar legt er wel een stevige grond

die vrede geeft Hij elke kerkdienst mee naar huis

onder.

En ik zie uit naar de tijd dat dit begin van genezing volkomen wordt als Hij de aarde van zonde zal genezen en er volkomen herstel zal zijn. Wat zucht de wereld onder de gevolgen van ook mijn zonden. Is de inhoud van het woord vrede in de Bijbel ook niet, dat er herstel zal komen? Heel zal worden wat geschonden

is. Die vrede geeft Hij elke kerkdienst mee naar huis. In geloof mag ik merken dat die genezing er ook komt. De pijn die de strijd met de zonde oplevert, is een heilzame pijn. Zoals een fysiotherapeut kijkt hoever hij kan gaan met de verstijfde ledematen, werkt God door zijn Geest ook. Hij maakt zacht wat hard is.

Lichtvaardige therapie

Hoe komt het dat die waarschuwing tegen een therapeutisch Godsbeeld zo vaak klinkt. Dat heeft te maken met twee dingen. Allereerst met de waarschuwing van Jeremia tegen hen die de breuk van de dochter van Gods volk op zijn lichts trachten te genezen door te roepen: vrede, vrede, terwijl er geen vrede is (Jeremia 8:11). Er kan een valse gerustheid opgewekt worden met mooie woorden, die de ernst van de zaak verdoezelen. Zachte heelmeeesters maken stinkende wonden. Soms moet het mes erin gezet worden, wil het leven gered kunnen worden. Wie dat nalaat, is geen goede therapeut, of arts. De waarschuwing van Jeremia blijft actueel. Wie in zijn omgang met de Bijbel de stukken weg selecteert die door deze valse gerustheid heen prikken, moet ze zich vooral aantrekken.

In de tweede plaats heeft het te maken met het idee, dat de therapeuten van deze tijd niet verder komen in hun benadering van mensen dan ze dat gevoel van acceptatie te geven. Zijn zij het niet die waarschuwen tegen het opgeheven vingertje en spreken over: je mag er zijn zoals je bent, zelfacceptatie en dat soort dingen. Het summum hierin schijnt dan de benadering van Henri Nouwen te zijn, de man van de pastorale theologie, die later in zijn leven de praktijk opzocht en boeken schreef die veel mensen raken. Je bent een parel in Gods ogen. Nu kun je van die boeken veel dingen zeggen. Maar beslist niet dat hij probeert de breuk van Gods volk op zijn gemakkelijkst te genezen. Want hij laat je wel in de spiegel kijken. Leven als christen betekent delen in het lijden van de Christus. Dat gaat heel ver. Verder dan de meeste lezers van zijn boeken lief is, vermoed ik. Je leven kan het gevraagde offer zijn.

Henri Nouwen

Persoonlijk heb ik veel aan de boeken van Henri Nouwen gehad. Dat geldt voor vele gereformeerde mensen met mij. Zijn woorden klinken in een gereformeerde klankkast en krijgen daarmee als vanzelf een gereformeerde klank. Zolang die klankkast in orde is, kan dat prima. Ik ben me er dan wel van bewust dat als hij bijvoorbeeld over uitverkiezing schrijft, het toch iets anders is dan wat ik daarover in de Bijbel lees.

Een van de dingen, waarom hij zo aanspreekt, is dat hij de kern van je bestaan weet te raken. Hij benadert de mensen op het niveau van het

hart. Vaak is dat verstopt geraakt onder een koek van aangroeijsels van traditie en algemene waarheden. Waar sta je nu echt, tegenover God? Wie Nouwen leest, komt niet onder die vraag uit.

Het is opvallend, dat door de eeuwen heen er onder gereformeerden en andere protestanten zoveel belangstelling was voor roomse schrijvers over de omgang met God. Calvin had veel waardering voor Bernhard van Clairveaux, aan het begin van de stroom puriteinse boeken over de omgang met God staat een vertaling van een

waar sta je nu echt tegenover God?

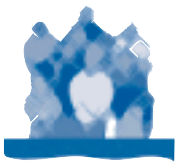
jezuïtisch geschrift... Wat dat betreft is de hedendaagse belangstelling voor de boeken van een rooms geestelijke niets nieuws. Het levert wel de vraag op: hoe komt dat? De belangstelling voor zijn werk laat zien, dat er behoefte is aan boeken, preken, noem maar op, die je hart raken en gaan over de kern van je leven. Misschien laat het ook wel zien, dat ondanks alle goede bedoelingen mensen zich toch opgejaagd voelden binnen de kerk. Werk aan de winkel.

Therapeuten

Zijn er therapeuten, die er alleen op uit zouden zijn mensen een goed gevoel te geven. Die kom ik alleen tegen in tv-series, waarbij ze dan meestal een financiële bijbedoeling hebben. Aan het einde van het verhaal zijn ze dan meestal ontmaskerd. Maar in werkelijkheid zijn het vooral de therapeuten, om die beroepsgroep maar even zo aan te duiden, die mensen voor hun verantwoordelijkheid plaatsen en die weer leren te nemen.

Er is een tijd geweest, dat problemen vooral de schuld leken te zijn van het kapitaal, of de maatschappij die niet deugde, of je moeizame jeugd. Alleen: dat helpt niet. Je komt pas verder, als je ook midden in de modder van je bestaan verantwoordelijkheid leert nemen voor je eigen keuzes. Ook als die, zoals helaas vaak achteraf blijkt, verkeerd waren. En zelfs als je eigen keuzes onlosmakelijk samenhangen met de verkeerde van anderen. Als de opstelling van therapeuten overeenkomt met wat theologen een therapeutisch Godsbeeld noemen, zijn het therapeuten van niks. Vergelijk in Genesis 3 hoe God de mens zijn verantwoordelijkheid teruggeeft en het afschuifstelsel doorbreekt. Daarin ligt genezing.

Ik kom dan ook geen therapeuten tegen die alleen maar de hand op je schouder leggen. Ik heb daarentegen heel veel waardering voor de manier waarop therapeuten mensen helpen hun leven op te ruimen en zich te confronteren ook met de schaduwzijden van hun bestaan. Ik heb mensen zien kappen met de therapie omdat die te dicht op hun huid kwam en het door hen al te lang gehanteerde afschuifstelsel dreigde te doorbreken.

Ik zou daarom liever de aanduiding therapeutisch Godsbeeld maar niet meer te gebruiken, omdat die mijns inziens ten onrechte een beroepsgroep een omgang met de Bijbel toedicht, die je eerder bij theologen tegenkomt in een eenzijdige benadering van de bijbelse uitspraken over God. Bovendien moeten we in een terechte waarschuwing tegen eenzijdigheid niet de prachtige uitspraken over God die geneest in de Bijbel afzwakken.

God geneest echt

God geneest. Wat betekent dat concreet. Veel aandacht trekken de activiteiten van gebedsge-nezers in deze tijd. De *Volkskrant* liet zelfs een

Hij is de ultieme verhoring van het gebed

filmpje zien op internet: Jan Zijlstra, de nieuwe Jomanda? Is dat een goed voorbeeld van de bijbelse naam Refaja? Van de activiteiten van Jan Zijlstra heb ik naast dit filmpje niet zoveel gezien; enkele flitsen van tv-uitzendingen. Wat daarbij mij opviel was het dwingerige karakter van zijn optreden. Er was een mevrouw met versleten tussenwervelschijven. De tussenwervelschijven kregen het gebod om aan te groeien. De pijn ging weg, al bleek genezing niet uit de foto's. Erg veel hangt kennelijk van zijn persoonlijk optreden af. Daar beginnen mijn vragen, al legt Jan Zijlstra zelf er de nadruk op dat God het allemaal doet. Bidden betekent echter veel meer dat je de zorgen uit handen geeft. Je legt wat je dwars zit in handen van je hemelse Vader en dat alleen al

geeft rust. Bij Hem ben je veilig. Christus leidt in het gedeelte Lukas 11, waar de discipelen Hem vragen om onderwijs in het gebed, de concentratie naar de heilige Geest, die God zeker geeft, als je om Hem vraagt. Hij is de ultieme verhoring van het gebed. Dat is geen doekje voor het bloeden, omdat het voor de hand liggende antwoord van God niet altijd komt, maar juist veel meer: God zelf is er. Wie vanuit dit besef bidt om genezing, doet goed. Hij of zij beseft dat niets meer kan scheiden van Gods liefde in Christus. God geeft veel meer dan wij vragen.

Intussen kan dat ook betekenen dat God gewoon in de gereformeerde kerk zijn wonderen doet. Ik herinner mij een man die vreselijk last van nierstenen had, maar vanwege zijn omvang moeilijk geopereerd kon worden. Toch werd daartoe besloten en in het gebed in de kerkdienst baden we om genezing. God gaf die: bij het onderzoek voor de operatie bleek dat de stenen verdwenen waren. Daar is vast wel een medische verklaring voor; zoals ook bij de successen van gebedsgenezers. Wij hebben gewoon in de kerkdienst de Heer gedankt voor de verhoring. God geneest echt.

Ik heb nog steeds een therapeutisch godsbeeld, al wil ik het liever niet zo noemen. Dat wordt ook niet aangetast als blijkt dat genezing anders komt dan ik misschien eerst verwacht had. De grote genezing volgt. Daarmee eindigt de Bijbel. Aan het einde van de tijd staat er een groot bos met bomen waarvan de bladeren genezing geven aan de volken.

Ds. Jan Kuiper is productontwikkelaar bij 'Steunpunt gemeenteopbouw'

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis

EINDREDACTEUR:

Dr. A.L. Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, J.M. de Jong, Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik, Drs. H. Veldman

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Wij houden het vol

Waarom vervolg je mij? Handelingen 9:4

R.R. Roth ■

Onwennig is het om naar een vervolgte kerk te kijken.

In maart hebben we met de jongeren hier een dienst belegd in het kader van 'Shockwave'.

Dat is een actie van de jongerenorganisatie van Open Doors, Underground.

Underground wilde een golf van gebed veroorzaken over de wereld, voor vervolgte (jonge) christenen.

Onze jongeren waren er zelf in de tijd vooraf aan die dienst mee bezig geweest.

Filmpjes bekeken die geschikt waren voor hun leeftijd.

Alleen de oudste groep zou het meest schokkende filmpje aan kunnen (over Indonesië, in min of meer bedekte beelden werd helder dat jonge christelijke meisjes onthoofd zijn door moslims).

In de dienst hebben we toen een filmpje bekeken waar iedereen naar kijken kon.

Aanvaardbare beelden voor iedereen bij een indrukwekkend getuigenis van een christenvrouw.

Zelf hadden de jongeren gebeden geschreven; ze hebben ze uitgesproken in de dienst.

Ik kan je zeggen, dat was indrukwekkend voor iedereen.

Het was dicht op de huid van mensen gekomen: mensen kwamen soms bedrukt naar buiten.

Het is onwennig om naar een vervolgte kerk te kijken.

En om dan ook nog te bedenken dat ik bij die vervolgte kerk hoor.

Omdat Jezus zich identificeert met hen, de vervolgd, en ik als 'vrije' bij diezelfde Jezus hoor.

Hoe houd je het vol, als je vervolgd wordt?

Als je kinderen onthoofd worden door anderenkenden?

Als je in een container wordt gestopt met veel te veel mensen en met maar een kleine opening voor frisse lucht?

Een container in de brandend hete zon, zoals in Eritrea bijvoorbeeld.

Als je kerk tot een ruïne wordt, als je gedwongen wordt om je geloof in Allah te 'belijden'?

Ik denk dat ik maar zo zou breken, dat denk ik echt.

Als ik naar mijzelf kijk tenminste.

Maar Jezus nodigt me uit om naar Hem te kijken: wie jou vervolgt, vervolgt mij.

Als ik naar Jezus kijk, dan zie ik daar een overwinnaar staan.

Juist de woorden uit Handelingen zijn daarin erg bemoedigend.

Laat het me je uitleggen.

Jezus laat zich na het Pinksterfeest nog een paar keer in eigen persoon zien.

Aan Stefanus bijvoorbeeld, beeld van de vervolgte kerk in Handelingen 7.

Vlak voor zijn steniging richt de Geest Stefanus' blik naar de hemel.

Stefanus ziet dan de luister van God, en Jezus.

Hij wordt er zo door bemoedigd dat hij dezelfde dingen zegt als Jezus voor zijn sterven.

Stefanus: 'Heer, reken hun deze zonden niet aan!'

Jezus zei iets dergelijks: 'Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen'.

Stefanus was vol van Gods Geest en is het nu, met de dood voor ogen, nog steeds.

Dat de Geest verbindt met Jezus blijkt hier zonneklaar.

Met de kracht van Jezus zegt Stefanus zelfs dezelfde dingen als Jezus.

Bij de geschiedenis waarin Paulus tot de orde geroepen wordt, wordt bevestigd dat de Geest verbindt met Jezus.

'Saul, Saul, waarom vervolgt je Mij?'

Wie gelovigen vervolgt, zit aan Jezus zelf.

Hoe houd je het vol, als je vervolgd wordt?

Dit is de kracht van vervolgte gelovigen: dat

Jezus ons voedt met zijn kracht.

Satan ontmoet in de gelovigen die hij vervolgt geen zwakke mensen, maar zijn directe tegenstander.

Waarvan hij al verloren heeft.

Ik geloof dat dat het is, dat het Jezus zelf is waarom ik en jij en zij het vol houden.

Jezus in mij en ik in Hem.

Dan blijft kijken naar vervolgte broers en zussen moeilijk.

Maar ik weet ook dat onze gebeden doel zullen treffen.

Niets zal ons scheiden van onze Heer die gewonnen heeft.

Ds. Robert Roth is predikant van de Gereformeerde Kerk te Oegstgeest.

Verwondering over wonderen

wandelen met God

J.T. Oldenhuis ■

De ene Eenling

Wonderen hebben altijd wonderlijke reacties opgeleverd. Jezus deed ze. Het waren de bewijzen van zijn macht. Hij gebruikte ze als de legitimatie voor zijn optreden als de zoon van God. Ze werden verbonden met zijn woorden, waarmee hij de hoorders voor de keus stelde: Hij wilde zijn macht laten zien! Hij trad op met de macht van God. Hij was als God. Hij was God zelf. En hij wilde dat de mensen dit zagen. Hoog boven het landschap rees deze Jezus uit, als iemand die liet zien, dat hij gekomen was om te herstellen, te helen, alles weer onder de macht van God te brengen. Hij verbond de genezing van een verlamde met de vergeving van zijn zonden! Hij trad werkelijk op in de positie van God. Het ging hem dus niet alleen maar om genezingen. Het ging hem om meer: om de verhouding tegenover God! Zijn optreden had te maken met herstel van de verhouding met God! Daarom toonde hij al deze macht. Hij deed alles zonder ophef. Zonder camera's, radioreporters, tv, advertenties, duizendkoppige bijeenkomsten, muziek, drums, versterkers, die allemaal later zijn uitgevonden. Hij deed het alleen. Hij deed het heel bijzonder. Hij was uniek. In de enige echte betekenis die dat woord heeft.

Niet allemaal

Bijzonder was het zeker. Want niet alle zieken werden genezen. Er waren nog meer blinden en lammen en kreupelen en doven en bezeten en melaatsen. Als hij op een afstand genezen kon, zoals eens was gebeurd, dan had hij toch ook bij wijze van spreken wel met één knip van de vingers zijn genezende macht kunnen uitstrekken tot aan de grenzen van het hele land. Dat

deed hij niet. Hij had een andere bedoeling: Hij wilde in de eerste plaats zijn eigen volk - en pas later de hele wereld - confronteren met het onweerlegbare bewijs van Gods macht. En daar moest dan iedereen zich mee verstaan. Hij stelde voor de keus. En hij plaatste ieder voor zijn eigen verantwoordelijkheid. Wat wil je nu en wat ga je nu doen, nu je weet dat Hij er is geweest? Wat denk je van God? En hoe denk je over hem, Jezus, als al deze bewijzen van zijn optreden over je heen gekomen zijn? Hij stuurde boodschappers op pad, die door hem werden geconstrueerd: ze moesten tot in alle uithoeken van het eigen land zorgen dat zijn naam bekend werd. Er mocht kennelijk niemand meer zijn die daar niet van wist! Hij gaf ze zelfs de macht om hetzelfde te doen wat Hij deed. Dat moest ieder ervan overtuigen, dat er iets unieks bezig was te gebeuren in die dagen door zijn optreden.

De twaalf

Er gebeurden tenslotte vreselijke dingen met hem zelf. De leiders van zijn volk wezen hem af. En tenslotte slaagden ze erin hem uit de weg te ruimen. En toen was het net alsof heel die macht van hem was verdampt. Maar het tegendeel bleek waar. Hij kwam terug uit het graf, hij stond op en hij werd door God opgewekt. En op het eerste Pinksterfeest na zijn opstanding werden de onweerlegbare bewijzen daarvan tegenover heel de menigte van Jeruzalem neergelegd. De twaalf mannen die hij zelf had uitgekozen gingen staan toen een van hen ging spreken: het was hun gezamenlijk getuigenis. Hun getal had alles te maken met de twaalf stammen van Israel. Hier werd het werk van God voorgezet. Hier waar de naam van deze Jezus werd genoemd. En nu

werd ieder nogmaals voor de keus gezet: wat vind je van Jezus? En erken je de God die achter hem staat? En besef je dat je alleen bij deze God kunt binnenkomen als je bij hem de vergeving van je zonden zoekt? Bij hem breekt de macht van God zich baan. Hij geeft het leven, zoals hij dat heeft laten zien in de opwekking van Lazarus. Door hem vind je de verzoening met God.

Wonderen

En toen gebeurden er weer vreemde dingen. Wonderen en tekenen door de hand van de apostelen. Er werd een verlamde genezen die altijd al aan de poort van de tempel had gezeten. Het veroorzaakte zo'n opschudding, dat ze er voor in verhoor genomen werden. Maar ze moesten worden vrijgelaten. En dat was echt niet alles. Er gebeurde veel meer. Er kwamen zieken en bezeten naar de apostelen toe. Ze werden allemaal genezen. Men sprak er over in de straten van de stad. Het wekte ontzag. Wat gebeurde daar toch in die gemeenschap? Rondom Petrus gebeurden dingen die sprekend leken op wat er gebeurde rondom Jezus. Zieken werden op draagbedden gelegd of op matrassen buiten op straat, in de hoop dat de minste schaduw van Petrus, als hij voorbijkwam, op hen zou vallen. En vanuit de omgeving stroomden de mensen toe: ze brachten zieken mee en mensen die door duivelen werden gekweld. En ze werden allemaal genezen. En dat ging maar door. Grote wonderen en tekenen door Stefanus. Er is zelfs later nog een dode door Petrus opgewekt. En toen later Paulus op het toneel verscheen, zag je hetzelfde: zijn optreden op Cyprus tegenover Elymas de tovenaer, de genezing van de verlamde in Lystra, de genezing van het meisje in Filippi, en ze hoefden in

Efeze zelfs maar de doeken en de werkkleren van hem naar de zieken te brengen, dan werden ze beter, en nog later weer was er de opwekking van Eutyches in Troas en tenslotte zijn optreden als schipbreukeling op het eiland Malta. Vele waren de tekenen en de wonderen. Maar het opvallende was, dat er nooit een wonder werd verteld van één de gemeenteleden. Het waren altijd de apostelen, of in ieder geval de mensen die officieel waren aangesteld in een speciale positie, Stefanus, Filipus. Ze ademden ook geheel de geest van hun Meester: het gebeurde zonder ophef, zonder show, eenvoudig, vaak alleen met een woord, er kwamen geen vreemde zaken aan te pas, soms gebruikten ze eenvoudige gebaren, maar alles werd geweerddat zweemde naar bezweringsen, tovenarij, aparte technieken. Het was ook niet iets dat kon worden aangeleerd of waarvoor gebeden moest worden om het ook te kunnen. Het bleef tot die kleine kring beperkt, die Jezus zelf had aangesteld. Het was duidelijk: al die wonderen en tekenen dienden als bewijzen dat de macht van Jezus zich door hen voortzette. Zij waren de gevolmachtigde vertegenwoordigers van hem. Voor heel de wereld en in steeds weer nieuwe situaties moest dit een punt boven alle twijfel verheven worden: Jezus is niet dood, hij zet zijn werk voort, niet maar hier en daar en overal, maar heel duidelijk door middel van deze getuigen: de twaalf mannen die hij officieel heeft aangesteld. Dáár geeft hij leven, daar waar hij erkend wordt als de enige door wie er verzoening is met God. Dat moeten de wonderen eens voor altijd bewijzen. En als dat eenmaal boven alle twijfel verheven is, zal ieder daar rekening mee moeten houden. Dan zijn ze ook genoeg: ze maken een eind aan alle verwarring, die er best had kunnen ontstaan. Want hoe zou nu eigenlijk de pretentie dat deze mannen het werk van Jezus voortzetten in de wereld, waar gemaakt moeten worden? God zorgde er zelf voor. Jezus Christus ook. Eens voor altijd is de weg geweest: hier trekt God zijn streep, volg hem!

Marcus 16: 17-18

En toen kwam Marcus 16: 9-20. En daar wordt verteld, hoe Jezus na zijn opstanding in de kring van zijn discipelen verschijnt. Hij geeft ze de opdracht om de wereld door te trekken en aan ieder schepsel het goede nieuws bekend te maken. En dan volgen daar de woorden die al de eeuwen door de aandacht getrokken hebben en zeker vandaag, ook in onze kring, zomaar worden geciteerd:

Degenen die tot geloof zijn gekomen, zullen herkenbaar zijn aan de volgende tekenen: in mijn naam zullen ze demonen uitdrijven, ze zullen spreken in onbekende talen, met hun handen zullen ze slangen oppakken en als ze een dodelijk gif drinken zal dat hen niet deren, ze zullen zieken weer gezond maken door hun de handen op te leggen.

Het staat er dan toch maar zo algemeen: het geldt dus alle gelovigen. Het is haast niets anders dan een kenmerk: er staat toch (letterlijk nu in de NBV) dat de gelovigen herkenbaar zullen zijn aan al deze dingen! Het staat er als een belofte en haast als een opdracht: spreken in onbekende talen, demonen uitdrijven, slangen oppakken en gif drinken en blijven leven, en zieken genezen door handoplegging. En als 'New Wine' dat alles propageert, hebben velen daartegen geen verweer. En als er een wonder gebeurt, een zieke genezen is, opzienbarend, met de tv erbij en de radioreportages er omheen en interviews en gesprekken en getuigenissen en advertenties en als je dan ziet en hoort hoe dat dan gebeurt, met bezwerende gebaren, met luide stemmen, met dwingende kreten, waar de naam van Jezus door de ruimte schalt, in een sfeer die heel ver verwijderd is van wat je leest over Jezus en de apostelen, dan is er altijd wel iemand die deze tekst weet te vinden. Soms heel nadrukkelijk, soms slechts tussen haakjes, als in het voorbijgaan. Alsof er geen enkel commentaar meer bij hoeft en alles daarmee in één keer is afgedaan. Waarom zou er nog verlegenheid moeten zijn over een wonder dat geschiedt? Jezus heeft ze toch zelf

voorspeld? Marcus 16:17 en 18. En dat zal dan nog wel lang niet uitputtend zijn geformuleerd. Er is nog veel meer daaraan vast te knopen dus. En niemand hoeft zich te verbazen: het zijn de bewijzen dat de Heer waarlijk is opgestaan.

Marcus?

Het is het slot van een boek dat Marcus geschreven heeft over het optreden van Jezus. Er zijn altijd vragen over gesteld: het past niet helemaal goed bij de stijl en de woordkeus van dit boek, het is wat anders geschreven, het lijkt erop alsof het een erbij gezocht slot is; er zijn handschriften die dit hoofdstuk helemaal niet hebben en sommige handschriften hebben een paar andere verzen als slot. In de vertaling van het NBG staat het hele stuk tussen vierkante haken, om dat aan te geven. In de NBV staat er een aantekening onder die dat met zoveel woorden meedeelt. Er zijn hele studies over gepleegd. En het blijkt dat al in de 4^e eeuw na Christus de vraag gesteld werd of dit stuk wel echt door Marcus geschreven is. Er zijn genoeg geleerden geweest die er voor gekozen hebben dat deze woorden niet van Marcus afkomstig zijn, maar van iemand anders. Dat moet ons wel voorzichtig maken met het gebruiken van deze tekst. Zeker als zulke opdrachten of beloften elders in de bijbel niet zo voorkomen. Dat kunnen we in onze kring allemaal heel gemakkelijk nalezen in de commentaar op Marcus van prof. dr. Jakob van Bruggen, die bij veel mensen in de kast staat en zeer toegankelijk is. En dus kunnen alle scribenten die zo maar even de zaak van de wonderen van vandaag afdoen en op de noemer zetten van de voorspelling van Jezus met een simpele verwijzing naar Marcus op de vingers getikt worden door de lezers van die commentaar. Ze mogen de argeloze lezer niet misleiden door te doen alsof er helemaal niets aan de hand is met die tekst. Of zou het helemaal niets uit maken dat zo'n commentaar geschreven wordt? Nu gaat Van Bruggen beslist niet zover, dat hij deze woorden durft schrappen uit de Bijbel. Hij zegt heel voor-

zichtig, dat het ontbreken in verschillende handschriften niet alles beslist. En als er dan echt verschillen zijn in woordkeus en stijl, dan kun je daar nog niet zomaar zulke vergaande conclusies uit trekken. Is het stukje daar niet te kort voor? En moet een man altijd precies dezelfde stijl hanteren, kan het Marcus bijvoorbeeld niet aan tijd of gelegenheid ontbroken hebben om zijn stenografische verslagen van Petrus' verhalen verder uit te werken? Misschien is er wel iemand die zijn wenkbrauwen wat frons bij dit argument, maar het betekent in ieder geval dat de verschillen in woordkeus en stijl niet worden weg-gemoffeld. En dat is terecht.

Maar dan nog wat

Maar ook als deze woorden wel echt tot het evangelie van Marcus behoren, dan is er nog wel wat over te zeggen. Is de vertaling dat de gelovigen herkenbaar zullen zijn aan deze wonderen en tekenen, wel terecht? Er stond in de NBG vertaling dat deze tekenen de gelovigen zouden volgen. Lucas gebruikt echt een woord dat volgen betekent. Van Bruggen wijst daar nadrukkelijk op. En dr. Wilschut acht de NBV hier evenmin gelukkig in zijn cahier *Aan de belofte genoeg?* (Woord en Wereld no. 72, pg. 49). Dat kan toch ook onder ons bekend zijn. En als dat nog niet genoeg is, heeft ds. Wierenga in zijn cahier *Liever vijf woorden met mijn verstand* (Woord en Wereld no. 70, pg. 25vv) waarin hij een bespreking geeft van de beweging die bekend staat onder de naam New Wine, uitvoerige aandacht gegeven aan juist dit citaat. En dan wordt wel duidelijk, dat het verwarrend is, om al zulke verschijnselen maar simpelweg op de noemer te zetten van een voorspelling die Jezus hier gedaan zou hebben betreffende alle gelovigen. Worden daarmee niet al de ongelukkigen voortgedreven op de weg van hoop zonder de grond van beloften, van vertwijfeling als er geen wonder gebeurt, van wanhoop als genezing lijkt op een gril? Is dat de barmhartigheid van Jezus die zich als goede herder heeft gemanifesteerd?

De tekenen waar het hier over gaat zullen de gelovigen volgen. En met die tekenen worden niet zonder meer bedoeld tekenen die de gelovigen zelf zullen verrichten. En nog minder is er sprake van een opdracht aan alle gelovigen. Het zijn tekenen die het goede nieuws dat de apostelen moeten verbreiden over de hele wereld, zullen bevestigen. Zij zullen het nodig hebben en de hoorders zullen het nodig hebben: onweerlegbare bewijzen van de voortgang van het werk van hun meester door hun optreden. Legitimatiewijzen dus voor hen zelf. Er zal geen twijfel meer over mogen bestaan dat ieder die met hen te maken krijgt ook werkelijk met Jezus zelf te maken krijgt. En zo stuurde hij ze op pad. En dan zouden ze worden bevestigd door de tekenen die hen zouden volgen. De onweerlegbare legitimatiebewijzen die Jezus hun beloofde. En je kunt het lezen in het boek Handelingen, dat het zo ook gebeurde. De apostelen deden vele tekenen en wonderen. En al de wonderen die verhaald worden, worden allemaal aan hen of aan hun directe helpers toegeschreven. En zo komen ze naar ons toe: de onweerlegbare bewijzen van de voortzetting van het werk van Jezus, die gestorven is en begraven en opgestaan en zijn werk werkelijk tot de einden der aarde uitbreidt. Ze zijn de garantie dat hij heil geeft, herstel, eeuwig leven, eens, ook als een ziekte hier niet overwonnen wordt en een handicap blijft.

Hoop

Ziektes kunnen verschrikkelijk zijn. Handicaps kunnen het lichaam vervormen en het leven verwringen. Woorden schieten altijd te kort. Wie zal het allemaal kunnen zeggen: het kind dat geboren wordt met een ongeneselijke aandoening, het meisje dat met een geschonden gezicht door het leven moet, de jongen die gedoemd is tot een rolstoel, de verlamde, de geknakte, de gehavende, ach woorden schieten altijd te kort, elke omschrijving maakt het verdriet algemeen, de pijn, de eenzaamheid, het lijden, de afzichtelijkheid, de verwringing van lichamen,

de verwoesting van geesten, het verdriet van ouders, het onbegrip van de omgeving, de onmogelijkheid van contact. Soms komt er ineens iemand je voorbij, op straat, in een park, een kind, een mens, op de tv, een bericht in de krant. Het is er en het is er altijd geweest en het kan altijd verduizendvoudig worden en niemand zal alles kunnen bevatten of beschrijven. Afbraak. Vreselijk. En in die wereld is Jezus verschenen. Hij heeft staan huilen bij een graf. Hij heeft zieken genezen en doden opgewekt. Maar hij heeft niet allen genezen en evenmin een belofte gegeven dat wie in Hem gelooft van al zijn ziekten en kwalen nu al genezen zal worden. Hij heeft wel aan de twaalf mannen die zijn werk moesten voortzetten de macht gegeven om wonderen en tekenen te verrichten. En zo werd de boodschap bewezen, dat bij hem herstel is en dat dit bij hem gegarandeerd is. Eens, niet nu direct en overal voor allen. Je mag er om bidden. Ook voor nu. En soms zal hij het geven, nu al. Maar hij heeft het niet beloofd. En je kunt het niet afdwingen. En het past ook niet bij hem om dan maar steeds harder te bidden en er steeds meer mensen bij in te schakelen. En nog minder kun je om de gave van genezing bidden. Die heeft hij aan een beperkte kring van mensen gegeven met de heel speciale bedoeling om hen te legitimeren als vertegenwoordigers van hem zelf. En zeker, de redding, het herstel komt. Je kunt het haast niet geloven, als je al de ellende van vandaag ziet. Maar hij heeft zijn vertegenwoordigers uitgezonden om het tot aan de einden der wereld bekend te maken: en hun wonderen bewijzen, dat zijn werk is voortgegaan en dat het herstel gegarandeerd is. Gaat allen naar Hem die vermoeid en belast bent en Hij zal u rust geven.

En laten we bidden voor elkaar, dat we dat blijven geloven.

Ds. Jan Oldenhuis is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Helpman.

Bemoediging midden in het leven 4

Over de volharding van de heiligen

Kan een mens in dit leven zover komen dat hij niet meer zondigt? Ooit sprak ik iemand die daar heilig in geloofde. In zijn radicale evangelische gemeente werd geleerd dat wedergeboren christenen het zonde-stadium voorbij zijn. Concreet betekende dat voor hem en zijn vrienden en vriendinnen dat zij in elkaars bijzijn geen handdoek om zich heen sloegen bij het omkleden na het zwemmen. Zondige begeerten kenden zij immers niet meer.

R. Vellinga ■

Zondeloosheid?

We kunnen denken dat we een zonde overwonnen hebben. En als we dan niet meer op onze qui-vive zijn, worden we toch weer door die zonde overvallen en vallen we er helemaal in terug. Als je artikelen leest over terugval na 'genezing' van homofilie vraag je je wel eens af of de kracht van de zonde toch niet was onderschat.

Het is begrijpelijk dat mensen zover kunnen komen, dat ze denken dat zonde een gepasseerd station is. De apostel Johannes schrijft toch sterke teksten in zijn eerste brief! *Ieder die in Hem blijft, zondigt niet*, en: *Wie uit God geboren is, zondigt niet*. Dat is toch waar we naar verlangen? Een gemeenschap van mensen die niet zondigen? Wie zou dat niet wensen? Of: waarom jezelf een zondaar noemen als het Nieuwe Testament wedergeboren christenen nergens 'zondaars' noemt? Wat een zwartgalligheid kan ik achter me laten als ik mezelf niet meer als 'zondaar' hoeft aan te duiden. Er kan ook nog een ander verlangen achter schuilen: satan geen grote rol meer gunnen omdat dat te veel eer voor hem is! Ook dat is een mooie wens.

De inzet van Dordtse Leerregels V is wat dit betreft bepaald niet populair: "Hij verlost hen in dit leven niet helemaal van het vlees en het lichaam der zonde" (art. 1). En art. 2 komt met een al even weinig opbeurend vervolg: "Hierdoor zondigen zij in hun zwakheid elke dag weer en zelfs aan de beste werken van de heiligen kleven gebreken". Ook art. 4 pepert het ons nog een keer goed in: "zij worden verleid door hun zondige begeerten en volgen die". Uit de eerste artikelen van hoofdstuk V lezen we al heel wat dingen af als het gaat om zonde.

De ernst van de zonde in het leven van kinderen van God wordt onder christenen soms

onvoldoende onderkend. (Ds. S. de Jong wees daar in april in *De Reformatie* nog op.) Dat is bijvoorbeeld het geval bij Soul Survivor. Dat is een sprankelende beweging waarop een deel van het evangelisch jongerenwerk is geënt. Op de site van Soul Survivor staat al geruime tijd een bijbelstudie over de overgebleven zondige natuur in de gelovige. In deze bijbelstudie wordt gezegd dat de neiging tot zondigen bij christenen niet van binnenuit komt. De zondige natuur is dood. Door factoren van buitenaf wordt de dode zondige natuur weer wakker gemaakt. Door die factoren buiten mijzelf komen mijn oude verlangens weer boven. Zo kom ik tot zonde. Dat is toch een minder pessimistische kijk op de gelovige, dan die de Dordtse Leerregels ons biedt. We geven juist dit voorbeeld omdat in kringen met Soul-Survivor-achtergrond ook nog eens wordt gezegd dat we niet meer om vergeving van onze zonden hoeven te bidden. (Daarmee wordt niet bedoeld dat christenen geen vergeving nodig hebben. In hun visie heeft een gelovige de vergeving die Christus aan het kruis verwierf al ontvangen.

veel is nog belofte

We hoeven er daarom niet meer om te vragen. Vóór Jezus' kruisiging en opstanding moest dat wel: Jezus gebod gelovigen toen om vergeving van onze schulden te bidden. Na Jezus' kruisiging en opstanding hoeft dat niet meer.) Met deze visie sta je als christen heel naïef ten opzichte van het gevaar dat de in ons aanwezige zondige energie nog steeds voor ons betekent. En wat zijn de gevolgen als je niet steeds bij het kruis neerknielt om vergeving van je zonden te vragen? Beleef je dan nog echt de noodzaak dat ieder christen van vergeving moet leven? Waarom zou je je dan nog klein maken voor God omdat je gezondigd hebt? Hier ligt hoogmoed op de loer.

Dordtse Leerregels V spreekt over het vlees en het lichaam van de zonde. In begrijpelijk Nederlands: de zonde zit nog steeds in onszelf. Ze is werkzaam in onze natuur, in ons lichaam. We zijn gedoopt. Dat betekent dat we onder heerschappij van een nieuwe Heer zijn gekomen. De zonde is niet meer de baas over ons. Dat is Christus (Rom. 6). We zijn wedergeboren. De Heilige Geest verandert, vernieuwt ons. De Geest richt ons leven op God. Maar de zonde is nog niet uit ons verdwenen. Er blijft een neiging tot zondigen in ons. Die

wat zijn de gevolgen als je niet steeds bij het kruis neerknielt om vergeving van je zonden te vragen?

neiging om bij God vandaan te gaan. Een sterke neiging zelfs. En dat leidt tot strijd en innerlijke verscheurdheid (Rom. 7). Zonde is dus niet alleen iets dat alleen nog maar van buiten komt. Ze komt óók van buiten op ons af: wereld en satan. Maar niet alleen van buiten. Er zit nog steeds iets in mezelf dat op zondigen, op verzet tegen God uit is.

De tegen God gerichte energie doet ons dagelijks zondigen en tekort schieten. Onze beste werken zijn bij lange na niet volmaakt. Bijbelteksten als 1 Joh. 1:8-10; Gal. 5:17; Rom. 7:14-25 maken het onmogelijk te zeggen dat wij nu tot zondeloosheid kunnen komen.

En die sterke teksten uit 1 Joh. 3 dan? Die zijn inderdaad sterk. De gebruikte werkwoordsvorm wijst op: voortdurend zondigen. Wie 'in Christus' blijft en uit God geboren is, wil de zonde niet, leeft daar niet in. De zonde is niet meer zijn element. Dat is geweldig. Dat kan alleen door wedergeboorte. Dat kan alleen als we onze nieuwe identiteit in Christus hebben. Maar helaas zondigen we ondanks onze tweede geboorte nog wel. We willen het niet, we leven er niet in, maar toch struikelen we. Daar weet ook Johannes van: *Mocht een van u echter toch zondigen...* (1 Joh. 2:1).

De kracht van de zonde

Als zonde alleen van buiten op ons afkomt, wordt zonde een keuze. We hoeven niet voor zonde te kiezen. Als we er wel voor kiezen is dat dom.

Wij belijden dat het gelukkig niet alleen van ons afhangt of we voor of tegen zonde (van binnenuit of van buitenaf) kiezen. Door Gods hulp kunnen we goede keuzes maken (art. 3): ja of nee zeggen tegen die inwendige negatieve kracht en tegen negatieve invloeden van buitenaf. En dan nog zijn we zo zwak dat we dagelijks zondigen.

Dordtse Leerregels V stelt dat Christus aan het kruis onze totale verlossing wel verworven

heeft, maar dat Hij ons in dit leven nog niet helemaal verlost. We worden naar Gods voor-nemen - dat is dus alleen uit genade - geroepen tot gemeenschap met Gods Zoon, onze Heer Jezus Christus en tot wedergeboorte door de Heilige Geest. God verlost ons wel van de dictatuur en de slavernij van de zonde. Maar de verlossing wordt in ons leven nog niet volledig gerealiseerd. Wij worden in dit leven nog niet helemaal van de zonde in ons verlost. Dit betekent niet dat we ook maar het geringste beetje twijfel aan onze verlossing moeten hebben. Christus' bloed staat garant voor onze volledige verlossing. Maar de verlossing wordt pas totaal gerealiseerd en beleefd als Jezus terugkomt. Dat blijkt uit verschillende dingen: Jezus Christus is nog niet volkomen verhoogd, de satan is nog niet vernietigd en ook de macht van de zonde is wel gebroken, maar de werkzaamheid van de zonde - ook in ons - is nog niet ongedaan gemaakt. Veel is nog belofte.

We moeten onderscheiden tussen het 'nu' en het 'nog niet' in Christus' verlossingswerk. Dat kan in onze tijd - waarin alles in het 'nu' gerealiseerd moet worden - wel eens moeilijk zijn. In de charismatische kringen wordt het 'nog niet' meer dan eens over het hoofd gezien. In kringen van 'prosperity gospel' (dat gezondheid en aardse rijkdom aan christenen belooft) gebeurt dat nog vaker.

Luther zei: simul justus et peccator. Tegelijk gerechtvaardigd en zondaar. Rechtens geen zondaar maar feitelijk wel. Het bekende onderscheid van staat en (toe-)stand. In taal van vandaag: God, Die ons intens liefheeft, heeft ons vrijgesproken van zonde. Maar ons leven wordt nog steeds lelijk gemaakt door onze neiging tot zonde die daadwerkelijk resulteert in zondigen.

Conclusie: de zonde is nooit een gepasseerd station voor een christen. En hetzelfde geldt voor de neiging tot zonde! Door de eeuwen heen willen veel christenen niet van deze conclusie weten. Onze totale verdorvenheid wordt misschien wel door de meeste christenen ontkend!

Verootmoediging

Maar het beeld zou te zwart zijn als we de opstellers van de Dordtse Leerregels niet verder aan het woord laten. Onze dagelijkse zonden maken ons klein. Dat veronderstelt besef van wat zonde aanricht bij God. Zondebesef blijft nodig. Dat is natuurlijk geen lekker gevoel. En dat is nou net wat we wel graag zoeken.

Daarom voelt een deel van de christenen zich aangetrokken tot diensten en bijeenkomsten waar je vooral een goed gevoel kunt krijgen: veel lofprijzing en aandacht voor rust, vrede, acceptatie. Dat zijn allemaal goede dingen. Maar zondebesef en het ons klein maken voor God vanwege onze zonden, horen er ook bij! En daar mogen we zegen op verwachten. Kort door de bocht geformuleerd: ook dit draagt dan zeker bij aan een goed gevoel. Maar, kan dat

klein maken voor God toch niet wat vaker achterwege blijven? Nee, het moet 'voortdurend'. Daarom is het goed als in iedere kerkdienst of geloofsopbouw-bijeenkomst een moment is van verootmoediging. Maar word je hier niet depressief van? Nee, want je mag je klein maken aan de voet van het kruis van Golgotha. Bij de gekruisigde Christus is altijd genade. Bij Hem is altijd liefde. Bij Hem is altijd acceptatie, vrede, rust. Bij Hem ontvangt een bedelende zondaar kracht om 'het vlees te doden'.

Dat doden van het vlees vraagt inzet. Niet één keer, maar steeds weer. Op het moment van de strijd zal dat niet altijd een goed gevoel geven! Maar dat is geen reden om de strijd achterwege te laten. We hoeven het ook niet uit onszelf te doen - wat we ook niet zouden kunnen. We gaan het wel doen. En dat komt door 'de Geest van de gebeden', die zo op ons inwerkt dat wij willen en kunnen strijden. Ook oefenen we ons in een godvrezend leven. Oefenen als ademhalingsoefeningen: de Geest inademen, heel diep inademen. Hoeveel tijd maken we voor deze oefeningen? Ook de tweede kerkdienst biedt gelegenheid om te oefenen, maar die dienst staat steeds meer onder druk. En hoeveel tijd nemen we er thuis voor?

Dordtse Leerregels V geeft veel aandacht aan de in ons overgebleven zonde. De opstellers doen dat om aan te tonen dat die zonde er - ondanks haar kracht - niet voor kan zorgen dat door God geroepen en uit God geboren mensen het eeuwige leven zullen mislopen. De volharding is de spits van het betoog. Alles staat in het kader van het eeuwig behoud. Dordtse Leerregels V is dus geen belijdenisuitspraak over de balans tussen nederlagen door de zonde en overwinningen door de Geest. Maar die balans is er wel degelijk. Een christenleven kent niet alleen nederlagen. Wedergeboren te zijn maakt wel degelijk verschil. Het werk van de Geest moet te merken zijn. Dat kan niet anders. Er worden daadwerkelijk vorderingen geboekt in het doden van het vlees. En dan bloeien er heel mooie dingen op: nederigheid, kinderlijke eerbied, een godvrezend leven en nog veel meer (art. 12). Er is groei, maar het vlees zal zich altijd laten gelden. Tot onze dood blijft die diepe verscheurdheid van Rom. 7. Daarom verlangen we vurig naar de volmaaktheid. En die volmaaktheid wordt niet nu al gerealiseerd. Pas wanneer we met het Lam van God in de hemelen zullen regeren is het zover. *God zij gedankt, door Jezus Christus, onze Heer.*

Slot

Dordtse Leerregels V is duidelijk in een andere tijd geschreven dan de onze. De mensen van toen wilden waarschijnlijk niet zo sterk als wij alles in het hier en nu beleven. Dat is toch wel een essentieel verschil met het levensgevoel van vandaag. In onze tijd kan het eeuwig heil zomaar in de schaduw komen te staan van de wens om zo veel mogelijk nu in dit ondermaanse te beleven. Voor je doodgaat, alles uit

oefenen als ademhalingsoefeningen: de Geest inademen, heel diep inademen

het leven halen: veel geld verdienen, een zo groot mogelijke woning aanschaffen, de woning steeds maar weer verbouwen, vaak en ver op vakantie gaan, alles voor onze gezondheid doen en opeisen, enz. Christenen zijn daar ook niet ongevoelig voor. Wij kunnen daarin wereldgelijkvormig zijn. En maar al te vaak zouden we willen dat God in dit opzicht ook aan onze verlangens tegemoet zou komen. Hij moet Zijn heil niet bewaren voor straks, maar vooral nu al concreet maken. Wij wensen niet alleen maar veel om nu al van te genieten. We hebben ook al zoveel om nu van te genieten. We hebben veel schatten op aarde verzameld en kunnen daar door het hoge niveau van onze gezondheidszorg ook lang van genieten. Ook dat kan er voor zorgen dat het eeuwig heil (langdurig) in de schaduw komt te staan van alles wat we nu al hebben. Als we nu een belijdenisgeschrift over uitverkiezing en volharding zouden schrijven, zou de overspannen aandacht voor het 'heden' veel meer aandacht vergen. Maar de punten die Dordtse Leerregels V aankaart zouden in zo'n geactualiseerd document zeker opnieuw een plaats moeten krijgen. We leven nu weliswaar in een andere tijd, maar alles wat in het laatste hoofdstuk van Dordtse Leerregels aan de orde komt, is voor gelovigen van vandaag blijvend relevant!

Roelof Vellinga is journalist te Hilversum en bereidt zich door theologiestudie voor op een onderzoek naar art. 8 van de Kerkorde.

Gezang 15: Geloofd zijt Gij, God onze Heer

Er zijn zo van die gezangen waarbij je je afvraagt waarom die er niet eerder waren. Het lied van deze week is daar wat mij betreft een voorbeeld van. De liedtekst is een bewerking van 1 Kronieken 29 vers 10 tot 19. Nu gaat het mij er niet om dat deze bewerking er eerder had moeten zijn, maar wel dat het voor de hand ligt dat er eerder een lied was gemaakt bij dit bijbelgedeelte.

J. Smelik ■

In 1 Kronieken 29:1-10 staat beschreven hoe koning David voorbereiding trof voor de bouw van de tempel en daartoe allerlei kostbaarheden verzamelde. Het volk Israël volgde hem daarin en stond ook veel gaven vrijwillig af voor de tempelbouw. Het afstaan van deze rijkdommen voor het huis van Jahweh verheugde de koning zo sterk dat hij ten aanhoren van de hele gemeenschap een lied aanhief. Dat lied vinden we in deze verzen en het is dit bijbelgedeelte dat André Troost bewerkt heeft in zijn lied. Het is een loflied op God die zijn volk van rijke gaven voorziet. Zijn volk offert Hem de gaven die hij eerst van Jahweh zelf ontvangen heeft.

Wanneer we het bijbelgedeelte naast de liedtekst leggen, zien we dat de bijbelverzen als volgt in het lied verwerkt zijn:

couplet 1: verzen 10 en 11

couplet 2: verzen 12 en 13

couplet 3: verzen 14 en 15

couplet 4: verzen 16 en 17

couplet 5: vers 18

Het negentiende vers uit 1 Kronieken 29 heeft Troost begrijpelijkerwijs niet in het lied opgenomen: *Geef ook dat mijn zoon Salomo met volle toewijding uw geboden, bepalingen en wetten naleeft en alles in het werk stelt om de burcht te bouwen waarvoor ik de voorbereidingen heb getroffen*. In dit vers bidt David specifiek voor Salomo en de bruikbaarheid van het lied voor de hedendaagse liturgische praktijk zou wat ingeperkt worden wanneer ook vers 19 in het lied verwerkt was. Dat zou jammer geweest, want het lied is bij uitstek geschikt om in de eredienst gezongen te worden in het kader van de inzameling van de gaven. Er zijn eigenlijk zeer weinig liederen beschikbaar die expliciet op die liturgische handeling gericht zijn. Dat is ook de reden waarom het (mij) verbaast dat er niet al eerder liedbewerkingen van dit schriftgedeelte beschikbaar zijn gekomen.

De tekst van het lied spreekt voor zichzelf en is over het algemeen van goede kwaliteit, alhoewel het zeker ook zwakke momenten kent. Vooral jammer vind ik de opening van het lied

met vier regels die naar mijn smaak te clichématig zijn.

Melodie

Het lied van Troost werd eerder gepubliceerd in *Schriftberijmingen*, de bundel uit 1987 met berijmde schriftgedeelten voor de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ook werd het lied opgenomen in *Uit aller mond* (Boekencentrum 1988) en Troosts verzamelbundel *Zingende gezegend* (Boekencentrum 1995).

In deze bundels ging de liedtekst vergezeld van de melodie van gezang 231 uit het *Liedboek voor de Kerken*: 'Wij knielen voor uw zetel neer', een liedbewerking van Openbaring 1:4-8 die vaak ten onrechte gezien wordt als een pinksterlied maar in het nieuwe *Gereformeerd Kerkboek* terecht in de rubriek 'Bijbelliederen' geschaard is (gezang 68).

Het is een goede keuze van deputaten Gezangen geweest om om te zien naar een andere melodie, want hoewel de melodie van 'Wij knielen voor uw zetel neer' technisch gezien gebruikt kan worden, vraagt de liedtekst om een melodie met een ander karakter.

Luuk Sikkema, die ook de melodie van het lied van vorige week maakte, schreef een nieuwe melodie (in E-dur) die naar mijn idee prima voor deze liedtekst geëigend is. Met name de sterke opwaartse beweging van de regels 1, 3 en 7 passen mooi bij de opwaartse beweging die het aanbieden van offergaven veronderstelt. Trouwens de opwaartse beweging treft u ook aan in de eerste vier regels, in die zin dat de regels 3 en 4 gelijk zijn aan regels 1 en 2 maar dan een toon hoger.

Wat de ritmiek betreft, is de melodie verwant aan de Geneefse psalmen, met dit verschil dat de rusten tussen de regels ontbreken. Om te zorgen dat er tussen de regels adem gehaald kan worden, zal het tempo dus een fractie lager moeten liggen dan bij de psalmen.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn.

Het ABC van rechtvaardig en duurzaam

De *L van Levensstijl* zo heet het boek, dat gaat over een rechtvaardig en duurzaam leven. Het is geschreven voor jongeren. Het bevat praktische suggesties om te leven op een manier die beter aansluit bij de wil van God, onze Redder. De uitgever is Buijten & Schipperheijn in samenwerking met *Time tot Turn*.

J. Westert ■

“Je wordt wakker en neemt een douche. Het water is heet en het huis warm. Je trekt je designjeans aan. Je stopt wat brood in de magnetron, kijkt naar het journaal en ontbijt: koffie uit de Senseo en muesli met melk uit de koelkast. Je zet nog een aantekening op een geel post-it briefje, je gooit de resten van je afhaalmaaltijd van gisteravond in de vuilnisbak en springt in de auto om naar het werk te gaan.” Een bekend tafereel, waarin je jezelf met enige varianten, kunt herkennen. Er is niks abnormaals gedaan. Desondanks hebben onze gewoonten en gedragingen gevolgen voor het milieu en voor mensen over de hele wereld.

Ruth Valerio schreef een boek vol voorbeelden en actiepunten van kleine en grote mogelijkheden om onze omgeving te verbeteren, en te werken aan de leefbaarheid van onze wereld. Haar verhalen vormen een inspirerend boekje om je bewust te zijn, wat levensstijl, rechtvaardigheid en duurzaamheid in jouw leven betekent. Het helpt je weg te komen van het denken, dat je toch niets kunt veranderen. Zoals het microkrediet van betekenis is voor mensen in een uitzichtloze positie om iets van een eigen bestaan op te bouwen, zo kun je als burger van de welvaartssamenleving Nederland

een bijdrage leveren aan rechtvaardigheid en duurzaamheid. Niet door grote veranderstrategieën, maar door te antwoorden met een eigen bewuste levensstijl. Energie kun je besparen met een spaarlamp. Eén spaarlamp maakt inderdaad niets uit. Maar iedere spaarlamp is er wel één.

Het boek is opgebouwd volgens het alfabet. Iedere letter behandelt één thema. E is dus van energie. Een actiepunt: bespaar in en om eigen huis energie. De N is van nooit genoeg. De actiepunten hebben alles te maken met het shop-aholic-gedrag in de westerse samenleving. Het is gewoon een aardig boekje om te lezen voor jezelf, maar ook om te gebruiken op een bijbelstudieavond of jongerenclub, dan wel in het onderwijs. Het geeft hele praktische invalshoeken om geloof en praktijk te verbinden. Ik breng het boekje graag onder de aandacht.

Jan Westert is directeur van ‘ROC Menso Alting’ te Groningen en medewerker voor de rubriek ‘Samenleving’ van dit blad.

N.a.v. *De L van levensstijl*, Ruth Valerio, Buijten & Schipperheijn, ISBN 90-5881-278-2, € 12,50

Veenendaal-West - bedankt voor beroep: ds. S.S. Braaksma te Almere-Oost

Veenendaal-Oost - beroepen: M.H. Oosterhuis te Ede-Noord

Doesburg i.c.m. Doetinchem - beroepen:

R.P. Heij te Driebergen-Rijssenburg

Heemse-Marslanden - beroepen: J. Werkman te Zuidwolde i.c.m. Harkstede

Nagele i.c.m. Marknesse - beroep aangenomen: H.A. Speelman te Zwartsluis

Drinken uit de bron

Calvijs gebedsleer

boekbespreking

Jaren geleden typeerde iemand de geloofscrisis van onze tijd als een gebedscrisis. Ik vond dat een typering die te denken geeft. Ondanks alle religiositeit moet je toch zeggen dat de heilzame kennis van de Naam van de God van Israël wegsijpelt uit ons volksleven. Daarmee komt ook het gebed in de gevarenzone. Tenminste als we onder gebed meer verstaan dan zelfbespiegeling.

A. Noordegraaf ■

Bidden naar bijbels besef is drinken uit de Bron, is spreken met God die ons in Christus zijn Naam heeft bekend gemaakt. De Bijbel is vol van dat gesprek. Ik denk dan allereerst aan het gebedenboek van Israël, de Psalmen, maar ook aan de omgang van Jezus met zijn Vader, aan de apostolische vermaningen te volharden in het gebed. Daarnaast is het goed in de leer te gaan bij de geschiedenis van de kerk, met name de geschiedenis van de praktijk van de godzaligheid of, zoals we tegenwoordig zeggen: de spiritualiteit. Helaas is dat woord verworpen tot een container-begrip waar ieder een eigen invulling aan geeft. Spiritualiteit in gereformeerde zin is bijbelse vroomheid. Het is voor de gereformeerde theologie en prediking kenmerkend dat zij niet alleen gegrond is in de Schrift maar ook daardoor gevoerd wordt.

De geschriften van de kerkhervormer Calvijn vormen daarvan een boeiend getuigenis. Calvijn heeft in preken, commentaren, maar ook in zijn hoofdwerk, de *Institutie* veel geschreven over het gebed. Daarnaast moeten we zijn liturgische geschriften niet vergeten alsmede de gebeden waarmee hij zijn preken placht te besluiten. Die aandacht voor het gebed is niet vreemd. Immers theologie en prediking zijn bij de hervormer van Geneve verbonden met vroomheid, om het met Calvijs eigen woorden te zeggen: 'de met liefde verbonden eerbied voor God, die door de kennis van zijn weldaden tot stand wordt gebracht'. Kennis van God en kennis van onszelf zijn daarbij nauw ver-

bonden. Ze is bovendien helemaal gericht op Christus. Door Hem kennen wij de Vader. Het is de Heilige Geest die ons verbindt met Christus. Deze centrale noties ten aanzien van het werk van de Vader, de Zoon en de Geest doortrekken de werken van Calvijn.

Nu heeft niet iedereen de werken van Calvijn bij de hand. We zijn daarom dankbaar dat Prof. Dr. A. de Reuver voor de Willem de Zwijgerstichting een brochure wilde schrijven over de gebedsleer van Calvijn. Op boeiende wijze schetst de schrijver een aantal aspecten van Calvijs gebedsleer.

Ik noem de titels van enkele hoofdstukjes: gebed als hand en band; de grond van het gebed; de Geest en het geloof; gebed en vrijmacht. In de laatstgenoemde paragraaf gaat De Reuver in op het spreken van Calvijn over verkiezing en voorzienigheid. Voor velen altijd weer een steen des aanstoots. Ontneemt dat niet de mogelijkheden om te bidden? Als alles al onwrikbaar vaststaat door Gods besluiten, waarom zou je dan nog bidden? Kun je dan zeker zijn van een horend en verhoord God? Toch is dat een misverstand. Voor Calvijn is Christus de spiegel waarin we onze verkiezing aanschouwen. De verkiezende God heeft zich in Christus geopenbaard en spoort ons aan om in gebed en dankzegging tot Hem te gaan. Wat Gods voorzienigheid betreft, dat is geen zaak van logische speculatie, maar een gebeuren waarin de Here de mens betreft. We zouden kunnen zeggen: *Gods leiding wordt beleefd en beleden in de omgang met God.*

In kort bestek komt er in deze brochure veel aan de orde. De schrijver geeft ook aandacht aan wat Calvijn zegt over boete, dankzegging en voorbeden, alsook over de opbouw van het gebed - wezenlijk voor de liturgie en de eredienst, de openbare gebeden - en de gebedstijden. *De reformator pleit voor regelmaat.* Kenmerkend is ook de soberheid die Calvijs gebeden kenmerkt. Gebeden mogen geen verhandelingen zijn. God is in de hemel, wij zijn op aarde. Die afstand zullen we altijd weer moeten beseffen als we naderen tot Hem. Gezien het onderwerp en de omvang van de brochure heeft de schrijver zich moeten beperken. Men kan de vraag stellen: wat draagt bezinning op de gebedsleer van Calvijn bij aan de vragen die er vandaag de dag rijzen, als ook aan de praktische bezinning op het gebed vanuit evangelische kringen. In hoeverre is hij vandaag nog actueel? Professor De Reuver gaat aan het slot van zijn verhandeling daar op in. Naar zijn overtuiging kan ook de huidige, zo zwaar aangevochten gebedspraktijk rijpe en rijke vruchten plukken van het onderricht van de hervormer. Te wijzen is op de betekenis van Gods beloften als grond en als grens van ons bidden. In onze belevingscultuur is het goed om op de vaste bodem van Gods verbondsbeloften te wijzen. Temeer omdat leven uit de beloften de ware bevinding kenmerkt. Van betekenis voor onze tijd is ook de meditatieve omgang met de Bijbel. Waar die verschraalt, taant ook het gebed. De drukte van het bestaan, de veelheid waarin we in onze tijd gevaar lopen ons te verlie-

zen, kunnen al snel leiden tot *bidde-loosheid*. Om te bidden is stilte en concentratie vereist. Onmisbaar is de leiding van Gods Heilige Geest die ons terugwerpt op het Woord. In aanvechting en twijfel is dat de enige vluchtweg. 'Het komt er dan op aan de stem van God in Christus meer te laten gelden dan de stemming van ons hart' zegt de schrijver. Terecht wijst hij ook op de brede actieradius en de grote draagkracht in het bidden. De hele wereld komt in de binnenkamer in het vizier. Ik moest denken aan het bekende woord van - ik meen - Gunning: *God regeert de wereld door de gebeden van zijn kinderen*. Wie bidt blijft een afhankelijk

mens. Bidden is en blijft bedelen bij de Bron. In vertrouwen en verwachting.

Het mag duidelijk zijn dat dit heldere boekje goede diensten kan bewijzen zowel voor persoonlijke meditatie als bespreking in kringen. Wat dat laatste betreft, op de website van de stichting www.willemdezwijgerstichting.nl zijn een aantal gespreksvragen te vinden ten dienste van gespreksgroepen. Ook voor nadere gegevens met betrekking tot de stichting alsmede andere nog verkrijgbare publicaties verwijs ik graag naar de website. En wie Calvijn zelf er op wil naslaan, achter in het

boekje zijn de noten opgenomen waarin verwezen wordt naar de werken van Calvijn. Tenslotte willen we als Willem de Zwijgerstichting de bezinning op het erfgoed van de Reformatie stimuleren.

Dr. A. Noordegraaf is voorzitter van de Willem de Zwijgerstichting.

A. de Reuver, *Calvijns gebedsleer. Een spiegel van zijn spiritualiteit*. Uitgave van de Willem de Zwijgerstichting, postbus 40082, 7504 RB Enschede (mailadres: info@willemdezwijgerstichting.nl).

Peilingen

In een half jaar zijn drie rapporten verschenen over kerkelijkheid, onkerkelijkheid en religiositeit in Nederland. Die rapporten lijken niet hoopgevend voor kerken. In *Woord & Dienst* reageert ds. Karel Blei nuchter:

"In de politiek schijnen (wekelijks, soms dagelijks) peilingen een functie te hebben. Althans: ze hebben effect. Politieke partijen worden zenuwachtig, als ze zien dat hun populariteit terugloopt. Het kan hen brengen tot wijziging van accenten in de standpunten die zij naar voren brengen. Zo kunnen weglappende potentiële kiezers misschien nog binnenboord worden gehouden. Maar geldt dat ook voor de kerk? Je gaat je als kerk toch niet in bochten wringen om deze of gene vleugel of geestelijk stroming te paaien? Gewoon jezelf blijven. Bij je opdracht blijven. Kijken of je die nog goed in het vizier hebt. Dat is waar het op aankomt. Laten we het over de inhoud hebben, die is belangrijker dan getallen en percentages."

Ds. J.H. Reijm stoot nog iets dieper door in *Centraal Weekblad*:

"Ik las het in de krant: ik ben predikant geworden op een zinkend schip. Het onlangs gepresenteerde rapport *God in Nederland* rekent mij zwart op wit voor dat de kerk nog verder leeg zal lopen, dat de inhoudelijke kennis van de gemeenteleden nog verder zal vervlakken en dat de rol van de kerk in de maatschappij nog verder onder druk komt te staan."

Een gedegen onderzoek als *God in Nederland* geeft een beeld van verleden en van de huidige stand van zaken. Maar kan ze voorspellingen doen?

"Mijn vraagtekens betreffen vooral de voorspellingen naar de toekomst toe. Daarbij moet ik denken aan de apostel Paulus. Hij ging niet de heidenwereld in op basis van statistische gegevens dat de kerk een groeipotentieel had van ongeveer 40% per tien jaar, zoals de socioloog Rodney Stark in zijn bestseller *The Rise of Christianity* heeft becijferd, maar hij ging omdat hij geroepen werd door God zelf, gedreven door de Geest (...).

Begrijp me goed, ik wil het onderzoek niet van tafel vegen, daarvoor heb ik de onderzoekers die tot dit rapport zijn gekomen zijn, te hoog staan. Wel wil ik vraagtekens plaatsen bij de primaire reacties van de lezers, mijzelf inbegrepen, die bijna onvoorwaardelijk geloof hechten aan de toekomstvoorspellingen op basis van dit onderzoek.

Het verleden biedt mij vastigheid; dat bestrijdt het moedeloze toekomstperspectief. Het is Pinksteren geworden: God bouwt Zich een kerk. Ik mag een schakel zijn in die lange ketting waarvan God het begin en het einde is. En de Heilige Geest vormt de verbinding tussen beide. Hij voorspelt ons de komst van het Koninkrijk van God op basis van een vaststaand gegeven: het werk van God in Jezus Christus."

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

Wordt lid van E&R!

PERSBERICHT

E&R is een landelijke vereniging die uitgaat van de Gereformeerde Kerk (v). E&R staat voor Evangelisatie & Recreatie. E&R wil met name door middel van recreatie-activiteiten het evangelie vertellen aan mensen in Nederland. Elk jaar worden er in de zomer projecten georganiseerd. Deze projecten hebben verschillende vormen. Er zijn campingprojecten, stadsprojecten en ook is er een strandproject en een mimeteam. Er is dus voor elk wat wils. Om de

projecten te kunnen laten draaien zijn er veel leden nodig. Als lid kan je je bezig houden met kinderwerk, recreatiewerk, jongerenwerk en volwassenenwerk. E&R is voor belijdende leden, jong en oud en voor mensen die belijdenis gaan doen.

Daarom concreet aan jou/u de vraag: Doe(t) je / u mee?

Voor meer informatie of voor aanmelden zie website www.EenR.nl of neem contact op via pr@eenr.nl.

KOSTBAARHEDEN

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Weet u wat een
avondmaalstel waard is?
Donatus wel.

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

Zojuist verschenen, een nieuwe uitgave van **VAN BERKUM GRAPHICS**; een heel actueel boek van Ds. Rob Visser:

HOE GOD ALLES MAAKTE, UITLEG VAN GENESIS 1-3 EN DE BETEKENIS DAARVAN

Er is de laatste jaren veel geschreven over Genesis 1-3. In dit nieuwe boekje geeft Ds. Rob Visser vers voor vers verklaring van deze eerste hoofdstukken van de Bijbel en gaat hij in op recente discussies.

Gaat het in Genesis 1 om een kader en niet om concrete dagen? Was de dood en de vijandschap er ook al voor de zondeval? Is het echt nodig om aan Adam en Eva als onze concrete voorouders te denken?

Ds. Visser geeft een uitleg van Genesis 1-3 en beantwoordt o.a. de eerder genoemde vragen vanuit diepe eerbied voor wat de Heer zelf in Zijn Woord zegt. Hij doet dat vanuit de overtuiging dat de Geest ons niet alleen vertelt dat God alles gemaakt heeft, maar ook hoe Hij dit gedaan heeft.

Zeker de moeite waard om te lezen!

ISBN 978-90-811710-1-4 56 pagina's € 9,95 (excl. verzendkosten)

"Hoe God alles maakte" is te bestellen bij de uitgever:

Van Berkum Graphics, telefoon 0229 23 80 97, e-mail info@drukkerijvanberkum.nl, Postbus 4131, 1620 HC Zwaag